

Het Consolideren (verduurzamen) Van Grafheuvels Op Het Landgoed 'Schovenhorst'

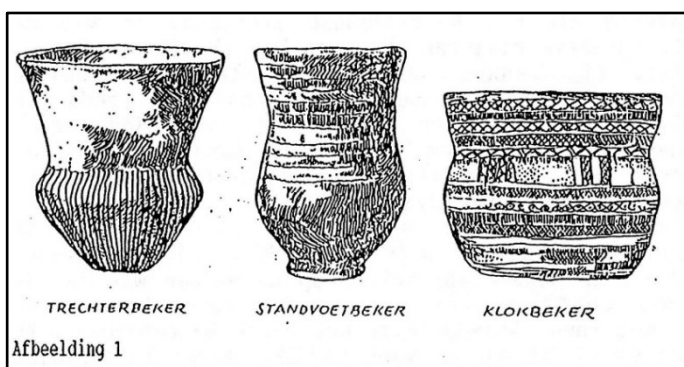
J.J. Gerritsen

Inleiding

Ongeschonden grafheuvels zijn er weinig. Ze zijn vaak of beroofd óf door onoordeelkundig onderzoek ontdaan van hun cultuurhistorische waarde. Sinds de jaren vijftig heeft de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) er sterk voor gepleit de grafheuvels te beschermen.

In september 1993 werd dhr. H. Vijge door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) te Amersfoort benaderd of er bij het 'Puttens Historisch Genootschap' belangstelling bestond om mee te werken bij het consolideren van een 4-tal grafheuvels van de 'Bekermensen' en het onderzoeken van 2 grafheuvelachtige verhogingen op 't landgoed 'Schovenhorst' te Putten. De Archeologische werkgroep heeft vervolgens haar medewerking toegezegd.

De werkzaamheden vonden plaats van maandag 25 okt. 1993 tot en met dinsdag 16 nov. 1993 onder leiding van dhr.J. Noordam (R.O.B.). Medewerkers waren 3 man van het bedrijf 'Pernar' en dhrn Schipper, Meiling, Kieft, Baken, van Ganswijk, Gerritsen, Wichers en Schneider van de werkgroep Archeologie. Door de werkgroepleden zijn in totaal 226 manuren aan het werk besteed.

De Bekermensen

Deze bevolkingsgroepen worden in de tijd geplaatst in het laat-neolithicum

en naar de hoofdvorm van hun vooral in graven achtergelaten aardewerk (afbeelding 1) onderscheiden in:

- 1) Het Trechterbekervoik van ± 2700 - 2200 vóór Chr.
- 2) Het Standvoetbekervolk (of strijdhamer-volk) van ± 2400-1600 vóór Chr.
- 3) Het Klokbekervoik van 2100 - 1600 vóór Chr.

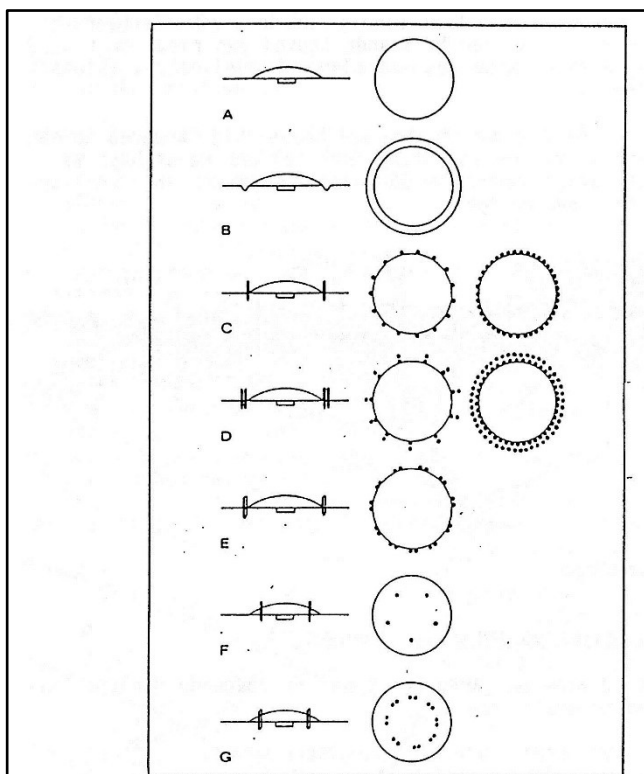
Van deze volkeren moeten we ons met behulp van hun graven een beeld vormen. De eerste bekermensen vestigden zich hier omstreeks 2700 jaar voor Chr. Het waren landbouwers die in kleine gemeenschappen leefden. Hun doden begroeven zij in de z.g. hunebedden.

De mensen van de standvoetbeker-cultuur kwamen uit 't oosten (vermoedelijk de Oekraïne) en hadden daar kennis gemaakt met koperen bijlen, die al sedert 4000 jr. voor Chr. in de Donaulanden werden gegoten. Deze maakten ze na in steen (strijdhamers). Hun doden werden begraven in enkelgraven (dus graven voor één dode) onder een vlakke heuvel of zonder heuvel (vlakgraf). De grafkuil was oost-west gericht en de dode lag in hurkligging op een zijde met de biik naar het zuiden. De grafheuvel (tumulus) was soms omgeven door een greppel en/of een paalkrans. In ons land kapten ze flink stukken bos voor weidegrond en 't zullen dan aanvankelijk voornamelijk veehouders zijn geweest die een (semi)sedentair bestaan leidden. Later beoefenden ze ook landbouw.

De klokbekermensen zijn via de Atlantische kust afkomstig uit het Middellandse Zeegebied en via de grote Europese rivieren (Rijn en Donau) uit het Donaugebied. Zij hebben over grote afstanden intensieve handelscontacten onderhouden, waarschijnlijk reeds per boot. In dit klokbeker 'handelsnet' verbreidden zich kenmerkende voorwerpen over half Europa, zoals de koperen dolk en de stenen polsbeschermmer. Overigens waren het ook veehouders die het vee (s' winters) in stallen hielden. Hun kenmerkende aardewerk was de maritieme klokbeker, waar ze zich vestigden ontwikkelden zich lokale varianten. Op de Veluwe was dat de Veluwse klokbeker. Zij begroeven hun doden in grafheuvels met ronde standgreppel met dicht bijeengeplaatste palen om of binnen de voet van de heuvel (afbeelding

2) TAls grafgiften zijn polsbeschermers, pijlpunten, messen, priemen en barnsteen aangetroffen. waar reeds mensen van

andere culturen aanwezig waren vond vermenging van cultuur plaats.

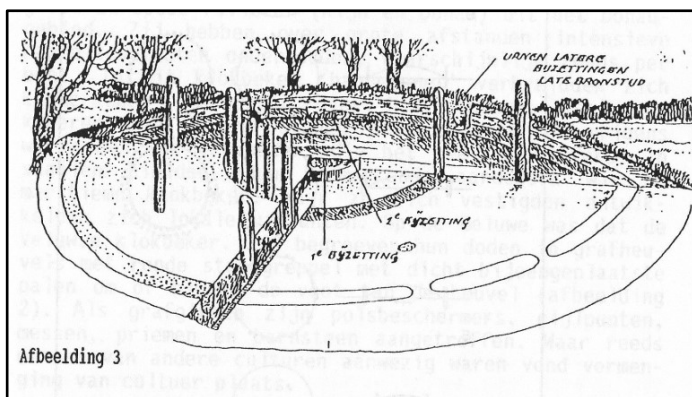
Randstructuren van op de Veluwe onderzochte grafheuvels. Tekening H. J. Bloklander.

Afbeelding 2

- Legenda:
 A: zonder randstructuur
 B: met ringsloot
 C: met enkelvoudige wijdgestelde of dichtgestelde paalkrans
 D: met dubbele wijdgestelde of dichtgestelde paalkrans
 E: met paarsgewijs gestelde paalkrans
 F: met tussenstandige wijdgestelde paalkrans
 G: met paarsgewijs tussenstandige paalkrans

Op de Veluwe hebben zich zo'n duizend grafheuvels bevonden, waarvan er ± 600 bewaard zijn gebleven. De oudste dateren van meer dan 2000 jaar voor Chr. De vroegere grafkuilen waren soms voorzien van een houten bouwsel en er werden ook wel greppels omheen gemaakt. De heuvels waren meestal rond en werden over één, maar ook wel

over meer graven opgeworpen.

Afbeelding 3

Vanaf ca. 1000 voor Chr. nam de lijkverbranding sterk toe. De grafheuvel die dan wordt gemaakt, is niet meer te vergelijken met de oudere exemplaren.

Er komen dan urnenvelden (grotere terreinen met vele kleine grafheuveltjes. Grafheuvels werden ook hergebruikt, d.w.z. dat

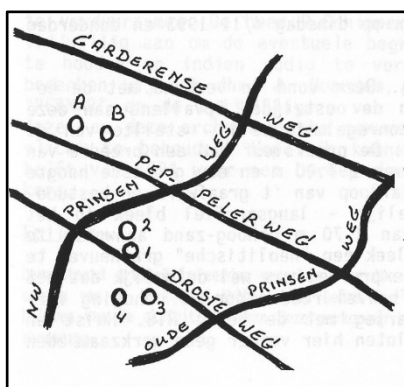
in een bestaande heuvel een nieuw graf werd gegraven en weer met een nieuwe heuvel bedekt (afbeelding 3).

Zo zijn bv. in een grafheuvel bij Garderen op een terrein van de stichting 'Het Gelders Landschap' waarschijnlijk meer dan 50 mensen bijgezet in vijf verschillende perioden.

Doelstelling van de Werkzaamheden

In de komende jaren hoopt men de volgende doelstellingen te realiseren:

- a) Bescherming van archeologische sporen;
- b) Aanduiding en informatie;
- c) Een relatie scheppen met de omgeving;
- d) Het aangeven van de monumenten op kaarten;
- e) Door dit aan te geven rekening houden met toekomstige ontwikkelingen.

Consolidatiewerkzaamheden

De werkzaamheden die nodig zijn om die doelstellingen te bereiken bestaan uit:

- a) Het boom- en struikvrij maken tot 2 meter buiten de omtrek van de grafheuvels;
- b) Verzamelen van takken voor versnippering (en later afdekken van de grafheuvels);
- c) Kleine stammen verzamelen en afvoeren als openhaardhout voor Schovenhorst;
- d) Grote stammen met een tractor verzamelen en afvoeren;
- e) Het inmeten en uitzetten van de grafheuvel;
- f) De grafheuvel ontdoen van bladeren, dennenaalden enz. door

- middeï van harken naar de buitenzijde;
- g) Oneffenheden afvlakken of aanvullen met zand;
- h) Het weer terugharken van de eerder verwijderde losse materialen;
- i) Het piaatsen van schuin afgekopte palen met een tekstbordje van de R.O.B.

Door de vrijwilligers zijn de werkzaamheden genoemd onder b, f, g, h, bij de grafheuvels 1, 2, 3 en 4 (afbeelding 4); De overige werkzaamheden zijn verricht door medewerkers van de R.O.B.

Afbeelding 4, situatie

Bij een boswandeling langs de Drosteweg en Nieuwe Prinsenweg staan deze archeologische monumenten dus duidelijk aangegeven d.m.v. een vignet (Afbeelding 5). Deze is rood van kleur en voorzien van witte opdruk.

Het onderzoeken van twee mogelijke grafheuvels

Vanwege het nogal vreemde uiterlijk van twee ophogingen langs de Peppelerweg wilde de R.O.B. weten of men al of niet met grafheuvels te maken had. Proefsleuven moesten daarover duidelijkheid verschaffen. Deze werden gegraven op dinsdag 4/11 1993 en donderdag 6/11 1993. Proefsleuf heuvel A. Deze vond in verband met de begroeiing plaats aan de oostzijde. Opvallend aan deze ophoging waren de onregelmatigheid - steilte van de taluds en de hoogte. De proefsleuf had een breedte van 1.00 m, een lengte van ± 7.00 m en een grootste hoogte van ± 2.50 mtr. Na afloop van 't graafwerk en bestudering van 't noordelijk - langsprofiel bleek in het centrum een laag van 1.70 m ophoog-zand aanwezig te zijn en daaronder bleek een "neolitische" grafheuvel te zitten. In het kopse profiel was wel duidelijk dat het centrum van de grafheuvel reeds vóór de ophoging verstoord was. Na overleg met de heren R.S. Hulst en R.H.J. Kok werd besloten hier verder géén werkzaamheden uit te voeren.

Proefsleuf heuvel B. Deze ontgraving vond met 't oog op de begroeiing plaats aan de zuidzijde. Opvallend aan deze ophoging waren de diameter (20 m), de steile taluds en de sterk afgeplatte bovenzijde. De proefsleuf had een breedte van 1 m, een lengte van 1 5 m en een hoogte van i 1.50 m.

Uit het profiel bleek duidelijk dat we hier te maken hadden met een waarschijnlijk één-periode neolitische grafheuvel. Op de top is deze voorzien van een \pm 70 cm dik ophogingspakket. Mogelijk is dit gebeurd in 't kader van de tuin-parkaanleg van 't landgoed SCHOVENHORST'. Na 't nemen van foto's en een 5-tal pollenmonsters van beide grafheuvels werd ook hier besloten de sleuf te dichtten.

Toekomst

Het ligt in de bedoeling van de R.O.B. om in de tweede helft van 1994 nog een 6 tot 8 tal grafheuvels te verduurzamen. De heer R.Schipper bood z'n diensten vrijwillig aan om de eventuele begroeiing in de gaten te houden en indien nodig te verwijderen. Bij deze bedanken wij ook dhr. J. Noordam, de medewerkers van PERNAR" en de vrijwilligers van de A.W.G. voor hun inzet om deze archeologische monumenten voor 't nageslacht te behouden. Hopelijk kunnen we in de tweede helft van 1994 weer een beroep doen op onze medewerkers.

Epiloog

Bovenstaand artikel is eerder verschenen in 'De Graver' nr 7, april 1994, orgaan van de werkgroep Archeologie. Leden die meer op de hoogte willen blijven van de activiteiten van deze werkgroep kunnen zich op 'De Graver' abonneren.

+++